

PÄÄKIRJOITUS

Julkaisufoorumi-hanke huolestuttaa humanisteja ja yhteiskuntatieteilijöitä

Jukka Rantala

Kuusikymmentä tieteellistä seuraa kritisoi Tieteellisten seurain valtuuskunnan organisoiman Julkaisufoorumi-hankkeen esitystä, jossa tieteelliset julkaisut ryhmitellään kolmeen luokkaan. Arvostelun mukaan esityksessä ei tarpeeksi oteta huomioon eri tieteenalojen julkaisuperinteitä. Kansainväliset, etenkin englanninkieliset jurnaalit dominoivat huipputasoksi määriteltyä kakkos- ja kolmosluokkaa, ja vain ani harva kotimainen julkaisu pääsee samalle tasolle. Kritiikkiä kohdistettiin myös monografia- ja antologiajulkaisemisen aliarvostamiseen jurnaali- ja konferenssiraporttijulkaisemiseen nähden. Julkaisufoorumi-hanketta arvostelleet tiedeseurat olivat pääosin humanistis-yhteiskuntatieteellisiä, mutta joukossa oli myös Suomalainen Lääkärisseura Duodecim. Julkaisufoorumi-hankkeen ohjausryhmä reagoikin nopeasti tilanteeseen antamalla paneeleille mahdollisuuden nostaa kotimaisia julkaisuja huippujulkaisujen joukkoon. Siitä huolimatta monet tutkijat suhtautuvat edelleen epäilevästi hankkeeseen.

Lähtökohtana Julkaisufoorumi-hankkeessa oli suomalaisen tieteen tason nostaminen. Julkaisuluokituksen avulla tutkijoita on tarkoitus kannustaa julkaisemaan korkeatasoisimmissa lehdissä. Kyseessä on myös pyrkimys saada aiempaa oikeudenmukaisempi resursien jakoperuste – pelkän määrän ohella jatkossa voidaan tuloksen tekemisessä ottaa huomioon myös laatu. 6. helmikuuta pidetyssä Julkaisufoorumi-seminaarissa Suomen yliopistot UNIFI ry:n edustaja, rehtori Thomas Wilhelmsson perusteli hanketta myös tieteenalojen tasapuolisella kohtelulla. Hänen mukaansa julkaisuluokitus tukee ennen kaikkea humanistis-yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, jossa viittauskertoimiin perustuva bibliometriikka ei toimi julkaisujen tason määrittäjänä kuten luonnontieteissä.

Tieteentekijät näkevät Julkaisufoorumissa hyviä puolia. Yli kahdensadan osallistujan Julkaisufoorumi-seminaarin alustuksista ja yleisöpuheenvuoroista kävi kuitenkin ilmi, että luonnontieteilijät suhtautuvat hankkeeseen ihmistieteilijöitä myönteisemmin. Hankkeen lähtökohtia tai toteutusta luonnontieteilijät eivät suuremmin kritisoineet. Ihmistieteilijät sitä vastoin esittivät lukuisia huolen aiheita. Professori Pirjo Markkola kertoi tasoluokittelun huolestuttaneen jo lähtökohdiltaan historian, arkeologian ja kulttuurien tutkimuksen paneelia. Humanistit ja yhteiskuntatieteilijät julkaisevat pääosin suomeksi, koska kysymyksenasettelut ja tutkimuksen kohteet ovat usein paikallisia. Näiden alojen tutkimuskysymykset eivät ole kovien tieteiden tapaan universaaleja, joten tutkijoiden pitäisi muuttaa tutkimusasetelmiaan saadakseen julkaisunsa kansainvälisiin huippujulkaisuihin. Tällä taas olisi ajan

myötä turmiollisia seurauksia suomalaiselle yhteiskunnalle. Lisäksi pääosin monografioita ja kokoomateosartikkeleita julkaiseville humanisteille on vaikeampi määritellä huippujulkaisukanavia kuin luonnontieteilijöille tai tekniikan alan tutkijoille, jotka julkaisevat pääosin vertaisarvioituissa tiedelehdissä ja konferenssijulkaisuissa. [1]

Humanistit ja yhteiskuntatieteilijät pelkäävät, että julkaisujen tasoluokitusta aletaan käyttää tiedepolitiikan välineenä, muun muassa rahanjaossa. Vaara onkin ilmeinen, jos asiaa tarkastelee Opetus- ja kulttuuriministeriön uuden rahanjakomallin perusteella. Mallin mukaan kakkostason julkaisut lasketaan vuodesta 2015 lähtien yliopistojen tulokseen kymmenen prosentin ja ykköstason julkaisut kolmen prosentin osuudella. Julkaisufoorumi-seminaarissa nousi esille kysymys, eikö ministeriö voisi muuttaa kakkos- ja ykköstason prosenttiosuuksien eroa pienemmäksi. Julkaisufoorumi-hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja, kansleri Ilkka Niiniluoto tyyntytteli kuitenkin osallistujia huomauttamalla nykyisen mallin tutkimuspanoksen olevan vain kahden prosentin luokkaa yliopistojen tuloksesta. Hänen mukaansa tutkimus voittaa uudessa mallissa oli se sitten tasoluokituksessa ykkös- tai kakkostasolla. Tämä ei kuitenkaan poista rahoituksen vähenemisestä huolestuneiden humanistien ja yhteiskuntatieteilijöiden epäilyjä Julkaisufoorumin seurauksista, koska kaikki tieteenalat periaatteessa kamppailevat samoista rahoista.

Muun muassa Norja ja Tanska ovat ottaneet käyttöön julkaisuluokituksen. Australiassa siitä on kuitenkin jo ehditty luopua sen haitallisten sivuvaikutusten takia. Julkaisufoorumi-hankkeen edustajat sanovat ottaneensa opiksi Australian virheistä. Australiassa luokittelua käytettiin yksittäisten tutkijoiden arviointiin ja rekrytoinnin välineenä. Julkaisufoorumi-hankkeessa on korostettu, että tasoluokittelua tullaan käyttämään lähinnä yliopistojen ja tieteenalojen sisäisessä arvioinnissa. Sitä ei pitäisi käyttää esimerkiksi yksittäisten tutkimusryhmien arvioinnissa. Luokittelun käyttötavat rekrytoinnin ja yksittäisen tutkijan arvioinnin välineenä kirvoittivat kuitenkin Julkaisufoorumi-seminaarissa keskustelua. Vaikka hankkeen edustajat toivat esille, mihin tasoluokitusta pääsääntöisesti pitäisi käyttää, yleisöpuheenvuorojen perusteella luokitusta tullaan käyttämään muuhunkin.

Australiassa monitieteisyys uhkasi kärsiä, kun kukin julkaisu luokiteltiin vain yhdelle tieteenalalle kuuluvaksi. Suomessa tätä virhettä ei toisteta. Tutkija voi julkaista missä tahansa julkaisussa riippumatta omasta tieteenalastaan. Esimerkiksi kasvatustieteilijä voi julkaista historian, arkeologian ja kulttuurien tutkimuksen paneelin luokittelemassa Kasvatus & Aika -lehdessä. Tämä lasketaan yliopiston tulokseen mukaan, vaikka lehti ei sisälly psykologian ja kasvatustieteiden paneelin lehtiluokitukseen.

Vaikka muualla on käytetty tieteenalakohtaisia paneeleita, Suomessa muodostettiin kahden tai useamman tieteenalan yhteisiä paneeleita. Tällä pyrittiin parantamaan luokittelun yleispätevyyttä. Sen avulla panelistien määrä pystyttiin myös pitämään kohtuullisena. Joidenkin paneelien kokoonpano on kuitenkin herättänyt epäilyä paneelin sisäisen valtasuhteen vaikutuksesta lopputulokseen. Joidenkin tieteenalojen vahvat edustajat ovat saattaneet saada oman alansa julkaisuja kakkos- ja kolmostasolle muita paneelin tieteenalojen edustajia enemmän. Julkaisufoorumi-seminaarin puheenvuoroista saattoi päätellä varsinkin soveltavien ja pienten tieteenalojen edustajien olleen tästä huolissaan. Julkaisufoorumi-hanke on ollut pitkään vireillä, ja siitä on kerrottu tiedeyhteisölle monilla kanavilla. Ilmeisesti tiedotus ei silti ole tavoittanut kaikkia. Jotkin paneelit ovat olleet tiiviissä yhteydessä edustamiensa tiedeyhteisöjen kanssa, mutta toiset eivät ole riittävästi informoineet taustavoimiaan tai ottaneet heitä keskustelukumppanikseen tasoluokitusten määrittämisessä. Kritisoiijat voivat toisaalta katsoa peiliin, sillä tieteelliset seurat ja yliopistot saivat vaikuttaa paneelien koostumukseen. Jotkut tiedeyhteisön jäsenet ymmärsivät Julkaisufoorumi-hankkeen merkityksen kuitenkin vasta Opetus- ja kulttuuriministeriön yliopistojen rahanjakomallin tultua jul-

kisuuteen, mikä osaksi selittää hankkeeseen sitä ennen kohdistuneen innostuksen puutteen.

Julkaisufoorumi-hanke jatkuu, tosin vain yhden palkatun työntekijän voimin. Ratkaisematta on vielä monia kysymyksiä ennen kuin julkaisuluokitusta voi käyttää rahanjakomallissa. Kuten professori Risto Heiskala Julkaisufigorumi-seminaarissa sanoi, jonkun pitäisi muun muassa määrittää, millä painoarvolla monografiat suhteutetaan artikkeleihin, miten yhteisjulkaisemista verrataan yksinjulkaisemiseen sekä miten otetaan huomioon alat, joilla julkaistaan vähän suhteessa paljon julkaisuja tuottaviin aloihin. Edellä olen tuonut esille myös muita julkaisuluokitukseen liittyviä huolen aiheita. Kevään aikana hankkeen nettisivuille tulee lomake, jonka avulla voi lähettää kommentteja julkaisujen ehdotetuista tasoluokituksista sekä ehdottaa uusia julkaisuja mukaan alimmalle tasolle. Humanistis-yhteiskuntatieteellisten tutkijoiden kannalta oleellinen kysymys on, nostavatko alojemme paneelit enemmän kotimaisia julkaisuja kakkostasolle, kuten suotavaa olisi. Koko tiedeyhteisön kannalta on tärkeää seurata julkaisuluokituksen mahdollisia sivuvaikutuksia. Vaikka Julkaisufigorumi-hankkeessa korostetaan julkaisuluokittelun oikean- ja vääränlaisia käytötapoja, esimerkkejä julkaisujen luokittelusta joillekin tieteenaloille haitallisilla tavoilla on jo alkanut esiintyä yliopistojen sisällä. Vaarana on alemmilla tasoilla olevan tai tasoluokituksen ulkopuolelle jääneen julkaisemisen kiihdyttäminen tiedekunta- tai laitostason ratkaisulla. Jotta Australian virheiltä vältyttäisiin, Julkaisufigorumin tuloksia pitää hyödyntää etukäteen hyväksytyjen periaatteiden mukaan. Yliopistojen johdolla onkin merkittävä rooli hankkeen onnistumisen varmistamisessa.

Eri tieteenaloille ominaista julkaisuperinnettä pitää kunnioittaa. Tässä Julkaisufigorumilla on vielä tekemistä. Selvää on, että tietentekijöiden pitää pyrkiä kansainväliselle huipulle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettemmekö voisi samalla arvostaa kotimaista julkaisu-toimintaa. Onnistuminen kansainvälisillä kentillä edellyttää tieteen vahvaa kotimaista perustaa. Kilpajuoksussa ei sovi myöskään unohtaa tieteen yhteiskunnallisia tehtäviä ja popularisoinnin merkitystä. Suomalaisen tieteen ja yhteiskunnan etu edellyttää kumpaakin.

Lisätietoja:

Julkaisufigorumi-hankkeen nettisivut <http://www.tsv.fi/julkaisufigorumi/>

Tiedeseurojen kannanotto "Monipuolisen ja -muotoisen tieteellisen julkaisu-toiminnan puolesta" (ks. http://www.kasvhistseura.fi/site/?lan=1&page_id=41).

Viitteet

[1] Humanistis-yhteiskuntatieteellisen julkaisemisen luokittelun ongelmana on luokittelun jääminen kustantajatasolle, mitä voi pitää hyvin karkeana mittarina. Huippukustantajia luokittelussa on vähän, kolmostasolla ei yhtään ja kakkostasollakin vain 120, kun journaaleja on kakkostasolle luokiteltu yli neljätuhatta ja kolmostasollekin alun toistatuhatta. Julkaisufigorumin seuraavassa vaiheessa olisi tarpeen määritellä kustantajien lisäksi niiden sarjat.

Jukka Rantala on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksessa.